

9. Савчин М.В. Психологія відповідальної поведінки: [монографія] / Савчин М.В. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. – 280 с.
10. Сущенко В.М. Професійна відповідальність правника: Навчальний посібник для студентів вищих юридичних навчальних закладів / Сущенко В.М. – Миколаїв: Від-во МДГУ ім. Пєрта Могили, 2008. – 236 с.
11. Слободчиков В.И. Основы психологической антропологии. Психология человека: Введение в психологию субъективности. Учебное пособие для вузов / Слободчиков В.И., Исаев Е.И. – М.: Школа-Пресс, 1995. – 384 с.

Стаття посвящена актуальній темі – проблемі розвитку відповідальності майбутніх спеціалістів. В статті представлено аналіз існуючих підходів до визначення відповідальності. Підкреслюється необхідність вивчення відповідальності як фактора професійного самосовершенствования майбутнього педагога. В публікації розкриваються поняття „відповідальність”, „відповідальне поведіння”, „воля”, „самоконтроль”, „саморегуляція”, „совість”.

Автором проведено аналіз психологічних особливостей розвитку відповідальності в юнацькому віці. Представлено результати емпіричного дослідження рівня формування відповідальності майбутніх педагогів в час навчання в вищому педагогічному освітньому закладі.

The article is devoted to urgent subject of contemporaneity - the problem of future specialists' responsibility. The existing approaches about definition of responsibility are represented in the article. The importance of investigating the responsibility as a factor of future teacher's professional self-perfection is emphasized. The notions „responsible behaviour”, „will”, „self-control”, „self-regulation”, „conscience” are exposed in the published work.

The author has analysed the psychological peculiarities of development of responsibility in youth age. The given results of empirical research are corresponded to the level of future teachers' formed responsibility during studying in high educational institution.

Статтю подано до друку 08.04.2013.

© 2013 р.

Ю. О. Кокойло (м. Київ)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ ЯК ЗАСІБ І ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ПОТРЕБИ У ЗДОРОВОМУ СПОСОБІ ЖИТТЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

На сьогоднішній день актуальність проблеми погіршення стану здоров'я населення України є невичерпною. Така ситуація диктує необхідність впровадження в практику ефективних способів збереження здоров'я як кожного окремого індивіда нашої країни, так і народу в цілому. Це пов'язано з тим, що саме здоров'я людини є невід'ємним компонентом її становлення та розвитку як особистості; здоров'я забезпечує можливість виконання людиною своїх особистісних, громадянських, професійних функцій тощо.

Вивчаючи проблему систематичного погіршення стану здоров'я населення країни (збільшення кількості вроджених та набутих захворювань органів та систем організму індивіда, патології вад розвитку; зменшення кількості абсолютно здорових новонароджених дітей та багато іншого), ми дійшли висновку, що можливість збереження та зміцнення здоров'я людини цілком залежить від способу її життя. Звичайно, існує безліч негативних факторів впливу на

індивіда та його здоров'я, проте саме спосіб життя людини сприяє збереженню її здоров'я та визначає якість її життя.

Ми вважаємо, що з метою збереження та зміцнення власного здоров'я, людина повинна систематично дотримуватися норм і правил здорового способу життя (ЗСЖ). Так, на думку В.М. Оржеховської, ЗСЖ – це життєдіяльність, спрямована на збереження і покращення здоров'я людей, форма життєдіяльності, яка може забезпечити стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя [3, 4].

З огляду на вище сказане, виникає цілком закономірна проблема, пов'язана з тим, що неможливо повноцінно забезпечити дотримання людиною ЗСЖ в умовах сучасного суспільства. Ми вважаємо, що, це пов'язано з:

- великою кількістю неконтрольованої негативної реклами;
- постійно зростаючою кількістю послуг та пропозицій, які призводять до погіршення якості життя людини (неякісні продукти харчування; Internet тощо); – негативним прикладом батьків, родичів, старших товаришів тощо;
- зорієнтованістю на матеріальні блага (дорогий автомобіль, квартира тощо);
- браком часу та грошей на здійснення профілактичних заходів;
- відсутністю потреби піклуватися про здоров'я до моменту його втрати.

На нашу думку, практично неможливо перерахувати всі причини, які можуть стати на заваді ведення людиною ЗСЖ. Саме тому ми переконані, що для систематичного дотримання індивідом ЗСЖ необхідно формувати у нього ціннісне ставлення до власного здоров'я та потребу у ЗСЖ. На формування потреби у ЗСЖ впливають такі психолого-педагогічні умови, як сімейне виховання (створення умов для збереження здоров'я та надання позитивного батьківського прикладу), впровадження в практику спеціальних навчальних предметів та курсів у закладах освіти, загальнодержавні заходи зі збереження здоров'я та пропаганди ЗСЖ.

Звичайно, в ідеалі, формування потреби у ЗСЖ потрібно розпочинати в сім'ї з перших років життя дитини, проте далеко не в кожній сім'ї здоров'ю та ЗСЖ приділяється належна увага, а останнім часом через необхідність працювати на декількох роботах, батьки взагалі забувають про власне здоров'я та здоров'я своїх дітей. Така ситуація призводить до погіршення стану здоров'я окремої дитини і, як наслідок, в майбутньому – до неможливості народження здорових нащадків людиною, яка втратила власне здоров'я в дитинстві.

Ще однією, зазначеною нами, психолого-педагогічною умовою формування потреби у ЗСЖ є впровадження в практику спеціальних навчальних предметів та курсів у закладах освіти. Останнім часом збільшилася кількість навчальних дисциплін, спрямованих на збереження здоров'я учнів, до яких належать: «Основи здоров'я», «Основи медичних знань», «Основи безпеки життєдіяльності», «Людина і світ» тощо. Але, не зважаючи на досить широке коло шкільних предметів, які пропагують здоров'я та ЗСЖ, фактична ситуація стану здоров'я учнів є невтішною.

З огляду на вище зазначене, ми можемо зробити висновок про те, що вчителі, які навчають і виховують дітей – майбутнє України, повинні дотримуватися ЗСЖ, демонструвати учням власний приклад здорової особистості, бути готовими до виховання в учнів ціннісного ставлення до здоров'я та формування у них потреби у ЗСЖ. Саме тому, нами було здійснено пілотне дослідження готовності сучасних учителів до формування потреби у ЗСЖ в учнів, яке проводилося на базі загальноосвітнього навчального закладу «Спеціалізованої школи «Славія»», ліцею «Еко» № 198 м. Києва та загальноосвітньої школи № 5 м. Токмака Запорізької області. Результати дослідження свідчать про середній рівень здоров'я досліджуваних учителів, недотримання ними норм і правил ЗСЖ, їхню неготовність до формування потреби у ЗСЖ в учнів [1, с. 74-76; 2, с. 99-105].

У зв'язку з неготовністю вчителів формувати потребу у ЗСЖ в учнів, ми вважаємо за необхідне сприяти формуванню цієї потреби у вчителів ще на етапі їхнього професійного становлення, під час навчання у вищому навчальному педагогічному закладі, тобто у майбутніх учителів. Ми визначили критерії сформованості потреби у ЗСЖ, до яких належать:

- усвідомлення цінності здоров'я;
- отримання знань, умінь і навичок (ЗУН) зі ЗСЖ;
- застосування на практиці ЗУН зі ЗСЖ;
- реалізація власних способів збереження здоров'я.

На нашу думку, на сьогоднішній день розробка та впровадження в практику методів активного соціально-психологічного навчання є найважливішою психолого-педагогічною умовою формування потреби у ЗСЖ у майбутніх учителів. Адже групова робота дозволяє студентам-педагогам не лише здобувати нові знання, уміння та навички (ЗУН) зі ЗСЖ, але і апробувати їх на практиці, обмінюватися думками, досвідом тощо.

Виходячи з актуальності проблеми, нами було розроблено соціально-психологічний тренінг для майбутніх учителів «Формування потреби у здоровому способі життя», завданнями якого є:

1. Визначити загальний рівень знань студентів про здоров'я та способи його збереження.
2. Надати майбутнім педагогам комплексну інформацію про здоров'я, його аспекти та ЗСЖ.
3. Сприяти усвідомленню учасниками тренінгу місця здоров'я в ієрархії життєвих цінностей, формувати стійку потребу бути здоровими.
4. Забезпечити студентам-педагогам можливість пошуку власних ефективних способів збереження і зміцнення здоров'я.
5. Формувати знання, уміння та навички зі ЗСЖ, розвивати уявлення про компоненти ЗСЖ.
6. Визначити рівень якості життя майбутніх учителів, бажаний рівень якості життя, індивідуальні способи його досягнення.
7. Забезпечити використання ЗУН зі ЗСЖ студентами-майбутніми педагогами на практиці з метою підвищення рівня якості їхнього життя.
8. Формувати стійку потребу у ЗСЖ.

Програма тренінгу розрахована на 40 годин (IV етапи) групової роботи, спрямованої на досягнення кінцевої мети - сформованої потреби у ЗСЖ. Етапи тренінгу, їх тривалість та критерії сформованості потреби у ЗСЖ представлені у табл. 1.

Розглянемо більш детально кожний з етапів групової роботи.

I. Етап пізнання духовних цінностей, зокрема цінності здоров'я. На цьому етапі відбувається знайомство учасників тренінгу, налагодження між ними емоційного контакту, мотивування їх до роботи, підвищення працездатності, обговорення правил роботи та очікувань учасників від тренінгу, первинне знайомство з темою тренінгу. Визначається рівень знань майбутніх учителів про здоров'я; надається комплексна інформація про поняття здоров'я та його основні аспекти (фізичний, соціальний, духовний, психологічний); забезпечується структурування та засвоєння ними запропонованої інформації. Здійснюється робота з цінностями учасників, відбувається сприяння усвідомленню ними місця здоров'я в ієрархії життєвих цінностей, формування стійкої потреби бути здоровими.

II. Етап оволодіння знаннями, уміннями та навичками зі ЗСЖ. На цьому етапі учасники тренінгу отримують можливість пошуку способів збереження і зміцнення здоров'я, відбувається робота зі ЗУН майбутніх учителів про здоровий спосіб життя (ЗСЖ) та його компоненти,

забезпечується усвідомлення учасниками тренінгу ЗСЖ як головного способу збереження здоров'я.

Таблиця 1

**Зміст програми соціально-психологічного тренінгу
«Формування потреби у здоровому способі життя»**

Етапи	Тривалість етапів	Назва етапів тренінгу	Критерії сформованості потреби у здоровому способі життя (ЗСЖ)
Етап I	12 годин (6 занять)	Етап пізнання духовних цінностей, зокрема цінності здоров'я.	Усвідомлення цінності здоров'я.
Етап II	8 годин (4 заняття)	Етап оволодіння знаннями, уміннями та навичками зі ЗСЖ.	Отримання знань, умінь і навичок зі ЗСЖ.
Етап III	8 годин (4 заняття)	Етап застосування на практиці знань, умінь і навичок зі здорового способу життя (ЗСЖ).	Застосування на практиці знань, умінь і навичок зі ЗСЖ.
Етап IV	12 годин (6 занять)	Етап формування та реалізації власних способів збереження здоров'я.	Реалізація власних способів збереження здоров'я.

III. Етап застосування на практиці знань, умінь і навичок зі ЗСЖ. На третьому етапі роботи відбувається ознайомлення майбутніх учителів з поняттям «якість життя», сприяння усвідомленню ними рівня якості власного життя, бажаного рівня якості життя, способів його досягнення, значення здоров'я та ЗСЖ у цьому процесі, а також особливостей впливу рівня якості життя на майбутню професійну діяльність. Забезпечується використання ЗУН зі ЗСЖ майбутніми вчителями на практиці з метою підвищення рівня якості їхнього життя до визначеного бажаного.

IV. Етап формування та реалізації власних способів збереження здоров'я. На цьому етапі відбувається сприяння пошуку, формуванню та реалізації майбутніми вчителями власних способів збереження здоров'я, забезпечується усвідомлення вироблених способів як компонентів ЗСЖ, застосування цих способів на практиці та формування стійкої потреби у ЗСЖ з метою систематичного комплексного збереження і зміцнення здоров'я; підводяться підсумки, отримується зворотній зв'язок, визначається рівень досягнення поставленої мети та сформульованих очікувань учасників.

Кожний, із описаних нами, етапів тренінгової роботи розкриває зміст соціально-психологічного тренінгу з формування потреби у ЗСЖ, реалізація якого сприяє формуванню критеріїв сформованості даної потреби і, як наслідок, досягненню поставленої мети: формуванню стійкої потреби у ЗСЖ.

Запропонований нами тренінг, було апробовано у роботі зі студентами спеціальностей «Біологія – практична психологія», «Географія – практична психологія» Інституту-природничо-географічної освіти та екології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Соціально-психологічний тренінг «Формування потреби у здоровому способі життя» тривав 2,5 місяці. Інтенсивність групової роботи складала 2 заняття по 2 години на тиждень, що дозволило за незначний проміжок часу досягнути поставленої мети групової роботи. Тренінгова група складалася з 15 студентів-педагогів віком 18 – 20 років. Особливістю групи було те, що на початку роботи учасники, окрім індивідуально-психологічних особливостей, відрізнялися:

- уявленнями про груповий процес;
- очікуваннями від тренінгової роботи;
- мотивацією на роботу в тренінгу;
- рівнем обізнаності з питань здоров'я та ЗСЖ;
- досвідом піклування про власне здоров'я;
- рівнем здоров'я.

Цікавим, на наш погляд, є те, що за результатами групової роботи усі учасники відзначили реалізацію очікувань та показали покращення самопочуття і, як наслідок, підвищення мотивації до навчання.

В основу зазначеного соціально-психологічного тренінгу лягла модель формування потреби у ЗСЖ у майбутніх учителів, представлена на рисунку 1. Аналізуючи участь майбутніх учителів у визначених на рис. 1 етапах групової роботи, ми можемо більш детально розкрити зміст соціально-психологічного тренінгу з формування потреби у ЗСЖ та, враховуючи результати, зазначити високу ефективність та універсальність запропонованої моделі.

Перш за все, слід зауважити, що учасники тренінгу мали змогу визначити рівень власної обізнаності про здоров'я; пізнати свої духовні цінності; усвідомити переваги життєдіяльності здорової людини, цінність власного здоров'я, що стимулювало їх до пошуку додаткової інформації про феномен здоров'я. Поглиблення знань про здоров'я призвело до усвідомлення того, що попередження та запобігання різноманітним захворюванням – єдиний спосіб зберегти здоров'я, адже у випадку, коли людині доводиться звертатися до лікаря чи самостійно лікуватися мова йде вже про хворобу. Такі знання сприяли формуванню потреби бути здоровими, яка, в свою чергу, мотивувала майбутніх спеціалістів до пізнання способів збереження та зміцнення власного здоров'я.

Беручи до уваги той факт, що зберегти здоров'я можна лише за умови систематичного дотримання норм і правил певного способу життя, майбутні вчителі на цьому етапі, маючи вже достатній рівень знань про здоров'я, усвідомлюють, що ЗСЖ є одним із способів збереження і зміцнення здоров'я. Саме це розуміння спонукало учасників тренінгу до визначення рівня знань про ЗСЖ, на основі чого їм було надано комплексну інформацію про ЗСЖ та забезпечено їх систематизацію. На основі комплексної інформації та засвоєних знань зі ЗСЖ студенти мали змогу, виконуючи різноманітні завдання, формувати та тренувати уміння та навички дотримання ЗСЖ. Таким чином, другий етап роботи у групі закінчився обміном досвідом між студентами-педагогами та закріпленням сформованих ЗУН зі ЗСЖ.

Постійне збільшення знань про здоров'я та ЗСЖ, а також наявність усвідомленої потреби бути здоровими, сприяли розумінню учасниками групи необхідності апробації на практиці ЗУН зі ЗСЖ, що дозволило їм під керівництвом тренера групи частково змінити власну життєдіяльність на користь ЗСЖ. Враховуючи постійний обмін думками та досвідом між учасниками в процесі спільної роботи, студенти-майбутні вчителі мали змогу спробувати нетипові для них форми поведінки, спрямованої на збереження та зміцнення здоров'я, з метою пізнання та розширення власного потенціалу. Це, в свою чергу, дало можливість членам тренінгової групи визначити найбільш ефективні для них способи збереження здоров'я, які за своєю суттю і є компонентами ЗСЖ. Усвідомлення та використання у повсякденному житті найбільш ефективних способів збереження здоров'я поступово призвели до підвищення рівня якості життя студентів (покращення загального самопочуття, ефективного розподілу активності та відпочинку, відчуття задоволеності життям, реалізації власного потенціалу, збільшення можливостей задоволення власних потреб, можливість протистояння стресам тощо) та сформувало у них прагнення до постійного покращення рівня власної життєдіяльності.

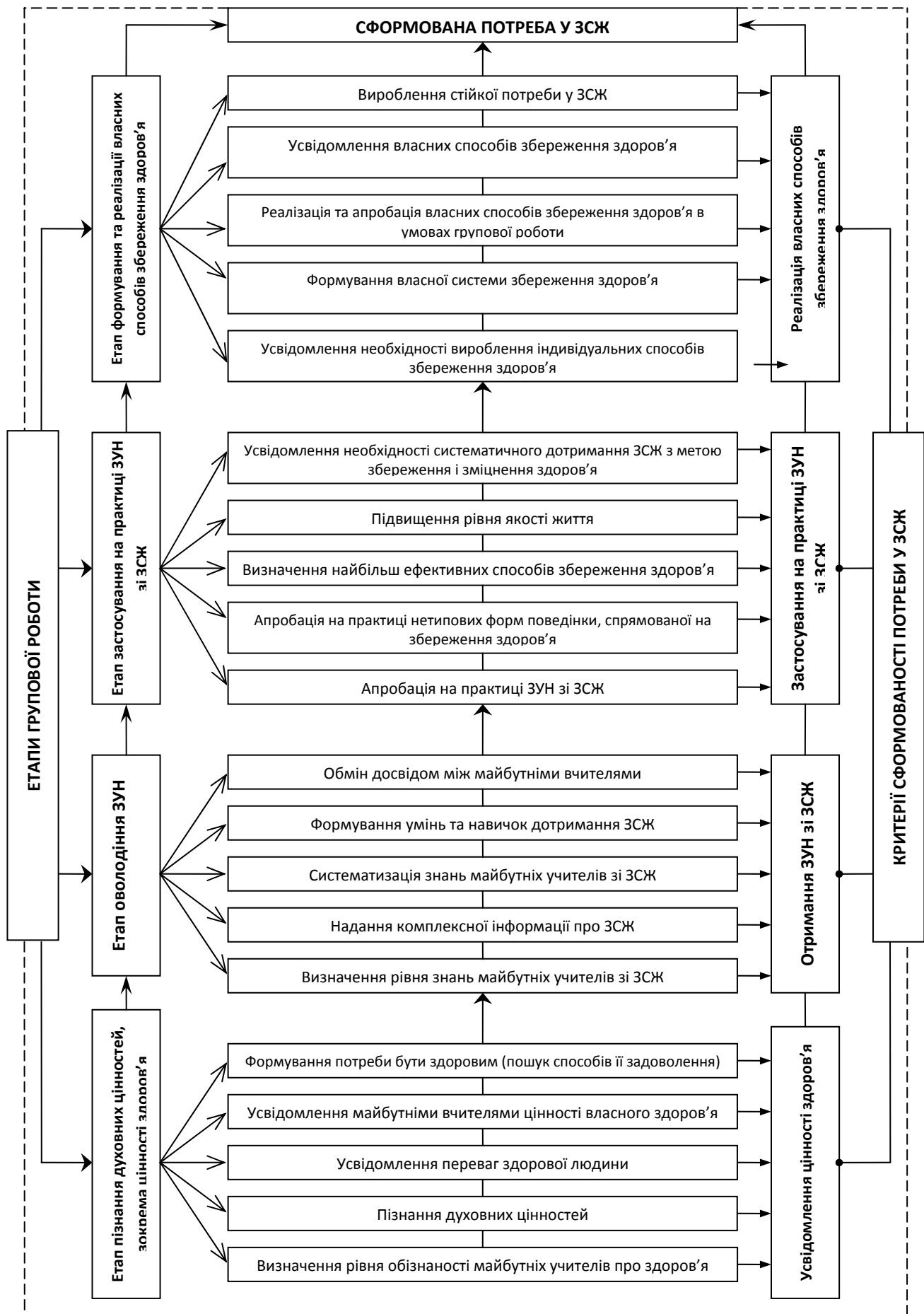

Рис. 1. Модель формування потреби у здоровому способі життя у майбутніх учителів

Важливим досягненням студентів на цьому етапі групової роботи стало усвідомлення ними необхідності систематичного дотримання ЗСЖ. Таке досягнення було надзвичайно важливим при переході до останнього етапу – етапу формування та реалізації майбутніми вчителями власних способів збереження здоров'я.

Завершальний етап тренінгу розпочався з чіткого усвідомлення студентами необхідності вироблення індивідуальних способів збереження та зміцнення здоров'я (саме покращення загального самопочуття та підвищення рівня якості життя стали головними факторами, мотивуючими майбутніх учителів до формування і реалізації власних способів збереження здоров'я), які б відповідали їхнім індивідуально-типологічним особливостям, ритму життя та діяльності. Це, в свою чергу, викликало необхідність синтезувати та аналізувати усю отриману протягом роботи інформацію, здобуті знання та навички з метою вироблення власної системи збереження здоров'я. Під час проведення тренінгу для нас було важливо забезпечити учасникам апробацію власних способів збереження здоров'я під керівництвом тренера, результатом чого стало усвідомлення студентами-педагогами власних визначених способів як компонентів ЗСЖ, що ще раз довело незамінність ЗСЖ у процесі збереження та зміцнення здоров'я.

На нашу думку, цей етап є найбільш важливим, оскільки відображає четвертий критерій сформованості потреби у здоровому способі життя, коли людина починає замислюватися над нормами свого способу життя, над якістю свого життя і виробляє ті способи поведінки, які є конкретно для неї найбільш оптимальними і ефективними. Отже, сформована потреба у ЗСЖ забезпечує усвідомлену відповідальність людини за себе, вибір способу життя та стан власного здоров'я.

Запропонований нами зміст етапів соціально-психологічного тренінгу «Формування потреби у здоровому способі життя» дозволив повністю реалізувати завдання тренінгу та досягти кінцевої мети – сформувати потребу у здоровому способі життя у майбутніх учителів.

Таким чином, соціально-психологічний тренінг «Формування потреби у здоровому способі життя» – це головна психолого-педагогічна умова розвитку потреби у ЗСЖ у майбутніх учителів, оскільки він одночасно забезпечує навчання, виховання, розвиток, тренування, обмін досвідом між учасниками і дозволяє їм під керівництвом тренера виробити такі способи поведінки, які сприятимуть систематичному дотриманню норм і правил ЗСЖ. Крім того, у процесі групової роботи студенти-педагоги мають можливість працювати як індивідуально, так і колективно, що, на нашу думку, підвищує ефективність тренінгової роботи.

Запропонована нами модель враховує різні рівні сформованості потреби у ЗСЖ у учасників, що дає можливість тренеру здійснювати індивідуальний підхід в процесі групової роботи та, у разі необхідності, легко коригувати завдання.

Цінність даної моделі тренінгу полягає ще й в тому, що її можна використовувати для роботи не лише зі студентами педагогічних спеціальностей, але й для вже працюючих учителів, а також вона може бути корисною в роботі практичних психологів та навчально-виховному процесі непедагогічних вищих навчальних закладів.

Отже, систематичність та поетапність запропонованого нами соціально-психологічного тренінгу «Формування потреби у здоровому способі життя» цілком відповідає вимогам вищого навчального закладу, а тому може бути самостійною навчальною дисципліною у вигляді спецкурсу для студентів будь-яких педагогічних спеціальностей.

Література

1. *Кокойло Ю.О.* Вплив вчителів на формування потреби у здоровому способі життя в учнів / *Ю.О. Кокойло* // Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість

в умовах європейської інтеграції: Зб. матеріалів XV Всеукр. наук.-прак. конф., Київ, 25 – 26 квітня 2012 р.; у 3-х т. / Редкол.: І.І. Тимошенко (відп. ред.) та ін. – К.: Вид-во Європейського університету, 2012. – Т. 2. – 74 – 76.

2. Кокойло Ю.О. Особливості готовності вчителів до формування потреби у здоровому способі життя в учнів / Ю.О. Кокойло // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – № 38 (62). – С. 97 – 105.
3. Оржеховська В.М. Педагогіка здорового способу життя / В.М. Оржеховська // Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. / Кол. авт. – К.: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, 2006. – Вип. 48. – 223 с.

В статье рассматривается проблема формирования потребности в здоровом образе жизни (ЗОЖ) как главного способа сохранения и укрепления здоровья человека. Описываются психолого-педагогические условия формирования потребности в ЗОЖ у будущих учителей. Обосновывается использование социально-психологического тренинга как главного психолого-педагогического условия формирования потребности в ЗОЖ. В статье представлена и описана модель формирования потребности в ЗОЖ у будущих учителей, а также приведено описание апробации социально-психологического тренинга со студентами-будущими учителями и конкретные результаты групповой работы.

The article reveals the problem of the formation of the need for a healthy lifestyle (HLS) as the main method of preserving and improving human health. Described psychological and pedagogical conditions of formation of the need for healthy lifestyles of the future teachers. Demonstrate the use of socio-psychological training as the main psycho-pedagogical conditions of formation of the need for healthy lifestyles. The article presents and describes the model of healthy lifestyle needs of future teachers, as well as a description of testing socio-psychological training to students, future teachers and concrete results of group work.

Статтю подано до друку 03.05.2013.

© 2013 р.

І. М. Бевзюк (м. Київ)

ОСОБИСТІСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ПРОКУРАТУРИ

Постановка проблеми. Сучасна професійна освіта спрямовує зусилля на створення умов, що забезпечують високу якість професійної підготовки майбутніх спеціалістів, розвиток їх здібностей самостійно вирішувати особистісні та професійні проблеми. Виходячи з цього, провідним завданням закладів вищої освіти є підготовка висококваліфікованого працівника, який володіє відповідними компетенціями.

Комуникативна компетентність посідає провідне місце у структурі професійно важливих якостей майбутніх працівників прокуратури, оскільки професія прокурора відноситься до соціономічних видів праці («людина – людина»), де спілкування зі сторони, що супроводжує трудову діяльність, перетворюється у професійно значущу сторону. Недостатній рівень комуникативної компетентності фахівців зумовлює комуникативні бар'єри, конфлікти у спілкуванні, знижує професіоналізм працівників. У той же час, успіх діяльності майбутнього